

COVID-19, BAŞARISIZ KAMU POLİTİKALARI, ÖNE ÇIKAN EGEMENLİK ARZUSU ve PARÇALANAN BİRLİKLER: AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEĞİ

**Bakko Mehmet
BOZASLAN**

mehmet.bozaslan@dpu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5789-9876

**Araştırma Makalesi
Research Article**

**Geliş Tarihi
Received: 23.04.2020**

**Kabul Tarihi
Accepted: 29.06.2020**

COVID-19, UNSUCCESSFUL PUBLIC POLICIES, PROMINENT DESIRE FOR SOVEREIGNTY AND DISINTEGRATING UNIONS: A CASE OF THE EUROPEAN UNION

ÖZ Temeli Schuman Deklarasyonu ile atılan Avrupa Birliği (AB), yaklaşık yetmiş yıllık bir birikimin ardından günümüzde pek çoklarının eşi benzeri görülmemiş bir bütünleşme örneği olarak değerlendirilmektedir. Zira Altılar adı verilen Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve İtalya'nın Avrupa'da yeni bir güç mücadelesinin önüne geçmek için başlattığı girişim süreci içerisinde ülkelere büyük kazanımlar sağlamış, üye ülkelerin kazanımlarını gören diğer ülkeler, birliğe üye olabilmek adına âdeta birbirleriyle yarışmıştır. Ülkeler, üyelik için birbirleriyle yarışırken; ekonomik temelli bütünleşme siyasi, sosyal ve kültürel bütünleşmeyle desteklenmiş ve bu süreç içerisinde AB, kendi değer ve normlarını yaratmayı başarmıştır. Bu değer ve normlardan bir tanesi de sağlık olmuştur. AB sağlık alanında oluşturduğu değer ve normlarla üye ve aday ülkelere kurumsal olarak yol gösterici olmaya çalışmıştır. Kurulduğu günden günümüze dek pek çok sorunla karşı karşıya kalan Birlik, ilk defa bir salgın hastalıkla mücadele etmek zorunda kalmış ve süreç sonuçlanmamış olmasına rağmen bu mücadelede de başarısız olmuştur. Zira başta İtalya, İspanya, Portekiz ve Macaristan olmak üzere birliğe üye pek çok ülke mücadelede kurumsal bir çaba göstermeyen, Merkez Bankası aracılığıyla para basma kararı alarak üye ülkeleri fonlama dışında herhangi bir somut çabası görülmeyen AB'yi resmi yetkilileri aracılığıyla ağır bir şekilde eleştirmiş, bazıları AB'yi ayrılmakla âdeta tehdit etmiştir. Bütün süreç boyunca başarısız bir sağlık politikası izleyen AB'nin bu başarısızlığı nedeniyle üye ülkeler kendi kaderlerini yaşamak zorunda kalmış ve bu sürecin doğal sonucu olarak Birlik düşüncesi zedelenecek egemenlik düşüncesi ön plana çıkmıştır. Sonuçta AB, parçalanmış bir görüntü sergilemiş ve bu görüntü, AB'nin parçalanacağı düşüncesini belirginleştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Covid-19, Egemen Demokrasi, Egemenlik, Kamu Politikası.

ABSTRACT

The European Union (EU) of which the foundation was laid by the Schuman Declaration has been considered as a unique example of integration after nearly seventy years of experience by many people. However, the attempted process of preventing power struggle in Europe initiated by Belgium, Netherlands, Luxembourg, Germany, France and Italy called as the Six provided major gains for the countries and other countries realizing the achievements of the member countries simply competed against each other in order to be a member of the Union. While the countries were competing for membership, economic-based integration was supported by political, social and cultural integration, and the EU managed to create its own values and norms during the process. One of these values and norms is healthcare. The EU has tried to be provide guidance to the member and candidate countries through the values and norms established in the field of healthcare. Having faced many problems since its foundation, the union was forced to fight a pandemic for the first time, and even if the process has not been concluded, the EU has failed in this struggle. Many countries, including Italy, Spain, Portugal and Hungary, have heavily criticized the EU via its official authorities for not making an institutional effort in the struggle, and for not making any concrete efforts except for funding the member states by making a decision to print money through the central bank. Some of the countries have threatened the EU with leaving the Union. Following an unsuccessful health policy during the process, the EU failed as a union and the member countries had to live their own faiths. The idea of unity has been undermined and the idea of sovereignty has come to the forefront as a natural consequence. As a result, the EU has presented a fragmented image making the idea of breaking up clear.

Keywords: European Union, Covid-19, Sovereign Democracy, Sovereignty, Public Policy.

GİRİŞ

Bilindiği üzere, AB oldukça önemli bütünleşme örneği olarak gösterilmekte ve öyle ki AB üyeliği, ülkeler açısından prestij ve güvence kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Zira *Altılar* adı verilen Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve İtalya'nın Avrupa'da yeni bir güç mücadelesinin önüne geçmek için başlattığı girişim süreç içerisinde ülkelere büyük kazanımlar sağlamış, üye ülkelerin kazanımlarını gören diğer ülkeler birliğe üye olabilmek adına âdeta birbirleriyle yarışmıştır. Ülkeler, üyelik için birbirleriyle yarışırken ekonomik temelli bütünleşme siyasi, sosyal ve kültürel bütünleşmeyle desteklenmiş ve bu süreç içerisinde AB kendi değer ve normlarını yaratmayı başarmıştır.

AB adına bütünleşme süreci öylesi bir boyut kazanmıştır ki 2007'de gündeme getirilen Lizbon Antlaşması ile tek bir anayasa ve tek bir bayrak etrafında yapılandırılmış âdeta "Avrupa Federal Devletleri"ni oluşturacak yapılanmaya gidilmeye çalışılmıştır. Fransa ve Hollanda'nın halk oylamasında Lizbon Antlaşması'nı reddetmesi, diğer ülkelerin halk oylamasına sunmasına gerek bırakmadan Antlaşma'nın Avrupa'nın gündeminden düşmesine neden olmuştur. Diğer ülkelerde referanduma sunulması halinde de kuvvetle muhtemeldir ki ret oyu alacak ortak anayasa fikrinin reddedilmesi, AB'nin bütünleşme noktasında çok ileri seviyelere gitmiş olmasına rağmen ülkelerin egemenliklerinden taviz verme noktasında hâlâ eskisi kadar isteksiz olduklarını göstermiştir.

Özellikle 1980'lerden itibaren sıklıkla vurgulanan bölgesel entegrasyon, bölgeselleşme vb. gibi yapılanmaların en kuvvetli zehri ülkelerin egemenliklerine yaptığı vurgusu olmuş, egemenlik ön plana çıktıkça bölgesel entegrasyon, bölgeselleşme vb. gibi yapılanmalar aşınmaya başlamıştır. 1980'e kadar kurucu altı üyenin yanı sıra 1973'te üye olan İngiltere, Danimarka ve İrlanda ile birlikte toplam dokuz üyeye sahip olan Birlik, 1980 sonrası dönemde devrin fikir akımlarına paralel düşecek şekilde bütünleşme sürecini hızlandırmıştır. 1981'de Yunanistan'ı, 1986'da İspanya ve Portekiz'i, 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'i, 2004'te Macaristan, Polonya, Çekya, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni, 2007'de Romanya ve Bulgaristan'ı, son olarak da 2013'te Hırvatistan'ı üye olarak kabul eden Birlik, Avrupa topraklarının büyük bir kesimini içine alacak biçimde genişlemiştir.

Görünüşte ve kağıt üzerinde AB için her şey oldukça iyi giderken ve üye ülkeler yaşanan her türlü sıkıntıyı elbirliği ile çözmekte başarılı bir görüntü verirken; AB'nin son dönemde yaşadığı en büyük sorun İngiltere'nin birlikten çıkma sürecini başlatmasıyla ortaya çıkmıştır. 2016'da gerçekleştirilen referandumda halkın %52'sinin Birlik'ten ayrılma yönünde oy kullanması ile AB'den ayrılma noktasında geri dönüşü mümkün olmayan bir sürece giren İngiltere, 31 Ocak 2020'de Birlik'ten resmen ayrılmıştır. İngiltere'nin ayrılmasıyla sorgulanmaya başlayan AB ruhu ve bütünleşmesi, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını sonrası büyük bir çatırdama yaşamaya başlamış, başta İtalya ve İspanya olmak üzere Macaristan, Fransa ve pek çok AB üyesi ülke, AB'nin âdeta geleceğini tartışmaya açmış ve salgın sonrası Birlik ile ilişkilerin farklı bir yönde gelişeceğini işaretlerini vermiştir. Bu süreçte özellikle Rusya tarafından sıklıkla vurgulanan egemenlik, kendisini bu egemenlik anlayışı nedeniyle eleştiren AB ülkelerinin de öncelikle başladığı bir kavram haline dönüşmüştür. Peki Rusya'nın üzerinde özenle durduğu ve asla taviz vermeyeceğini hemen her durumda açıkladığı egemenlik anlayışı, hangi esaslar üzerinde inşa

edilmekte ve güçlendirilmekteydi? AB, Rusya'nın egemenlik savunusunu hangi kriterlerle eleştirmektedir ve salgın sonrası AB'nin egemenlik bakışında ne tür değişimler ortaya çıktı? Çalışmada genel olarak bu soruların yanıtı aranmaya çalışılmakta ve AB'nin geleceği noktasında öngörülerde bulunmaktadır. Kuşkusuz süreç oldukça yenidir; lakin bir o kadar da tezlerin ve öngörülerin yerindeliğini ortaya koyacak nispette güçlüdür.

RUSYA FEDERASYONU'NDA EGEMENLİĞİN ARACI: EGEMEN DEMOKRASİ

Egemen demokrasi, bir "Rus demokrasi" biçimi olarak özgün hale getirilmeye çalışılmış ve Rusya'nın kültürüne, dokusuna ve özüne uygun bir demokrasi olduğu ileri sürülmüştür.¹ Vladimir Putin Dönemi'nde ortaya çıkan kavram, bu dönemin ülke ve toplum açısından farklılığını ve önemini de anlatmaktadır. Zira genel olarak dile getirildiği üzere, Putin Dönemi'nde egemenlik arayışı belirgin bir şekilde vurgulanmış ve bu egemenliği zor duruma düşürecek muhtemel tehditler, yine aynı belirginlikte tanımlanmaya çalışılmıştır. Egemenliğin, hiçbir değer ya da ilke uğruna ikincilleştirilemeyeceği savunusu öne çıkmış ve özellikle küreselleşmeye yönelik güçlü itirazlar geliştirilmiştir. Batı'nın demokrasi anlayışı da bu süreçte en çok eleştirilen konuların başında gelmiştir. Batı'nın demokrasi anlayışının tek gerçek model olarak sunulması kabul edilmemiş, aksine bunun bir tür dayatma ve savunulan demokrasi modeline temel bir karşıtlık içerdiği ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, Rusya'nın bahsi geçen bu dayatma karşısında bir kabullenme içerisinde olamayacağı özellikle Putin tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Her ülkenin tehditlerinin, deneyimlerinin ve tarihsel gerçekliklerinin çok farklı olduğu tespitinden hareket edildiğinde nasıl bir özgün gereksinimin ortaya çıkacağı üzerinde durulmuştur.

Egemen demokrasi, Rus siyasal kültürü doğrudan göz önünde bulundurularak oluşturulmaya çalışılan dolayısıyla da Rusya'ya yönelen muhtemel tehditleri ve tehlikeleri de oldukça açık bir şekilde değerlendirebilen bir demokrasi modeli olarak tanımlanmaktadır (Surkov, 2006; Surkov, 2008). Bu demokrasi modelinde her şeyden önce küresel ölçekli yönlendirmelerin olduğu birlikler ve örgütlenmeler reddedilmekte ve bu tür yapıların işlevsizliğinin yanında ülkenin geleceği adına tehdit içeren yönleri ele alınmaktadır. Temel olarak egemen demokrasi ile aslında yalnızca Rusya'nın değil, her ülkenin farklı siyasal kimliklerle donatıldığı ve tarihsel gerçekliklerinin yine benzer şekilde farklı dinamiklerden güç alarak şekillendiği ve bu nedenle de benzerlik kurma çabasının da neoliberalizmin ve küreselleşmenin sonuçları olduğu ortaya konmaya çalışılmaktadır. Toplumsal, siyasal ve kültürel özelliklerin her ülke deneyimden farklı bir şekilde devreye girdiği ve dinamikler üzerinde etkili olduğundan bahsedilmekte ve özellikle en önemlisinin de her ülkenin karşı karşıya kaldığı tehdit ve tehlikelerin çok farklı olduğu öne sürülmektedir. Dolayısıyla Rusya için öncelikle önemli olan devletin egemenliği olarak belirlenmektedir. Böylece Rusya, iç ve dış siyasetini bu tür bir egemenlik algısı ve demokrasi biçimi ile şekillenmektedir. Batı tipi demokrasi, tüm bunları göz ardı ettiği için kabul edilmemekte ve eleştirilmektedir de.

Küreselleşme ve neoliberalizmin tek tip demokrasi modeli dayatması içerisinde olduğundan bahsedilmekte ve egemen demokrasi kavramsallaştırması ile söz konusu bu demokrasi modeline kökten

¹ Ayrıntı için bkz. Bakko Mehmet Bozaslan, "Egemen Demokrasi ve Rus Kamu Yönetimi", Ekin Basım Yayın, Bursa, 2020.

bir karşı duruş sergilenmekte ve devletlerin egemenliklerini küreselleşme ve neoliberalizmin bir bakıma zorunlu sonucu olan tek tip demokrasiden ve o demokrasinin ilke ve prensiplerinden koruması gerektiği dile getirilmektedir. Bu çerçevede, ülkelerin adı ne olursa olsun herhangi bir üst otoriteye güç devri doğru bulunmamakta, herhangi bir üst otoritenin varlığı halinde egemenliğin aşınacağı ve zarar göreceği düşünülmektedir. Nitekim Covid-19'un yarattığı salgın ile AB üyesi ülkelerin âdeta her birinin kendi iç dinamikleri ve gücü ile baş başa kalarak mücadele yürüttüğü görülmüştür. Bu süreçte özellikle sağlık alanında, Birlik üyesi ülkelerin âdeta her birinin farklı uygulamalar ve kararlar alarak salgının olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.

AB MÜKTESEBATI ve SAĞLIK

Hükümetlerin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettikleri şey (Dye, 1987:1) olarak tanımlanabilecek kamu politikası kavramı, Turgay Ergun (2004:302) tarafından siyasi otoriteler tarafından alınan bağlayıcı kararlar olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Nitekim Akdoğan (2011:76-77)'de kamu politikalarının özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Hedefi olan bir yaklaşımlar bütünüdür, dolayısıyla bu kararlar belirli olmayan ve tesadüfen ortaya çıkmış kararlar olarak nitelenemez.
- Her ülkede gerçekleşir ve bu gerçekleşme ülkelerin siyasi rejimlerinden bağımsızdır.
- Devletin sürekliliğinin ve meşruiyetinin sonucunda ortaya çıkar.
- Politika yapım süreçleri ülkeden ülkeye değişkenlik gösterir.
- Kamu politikaları tek bir karar, yasa ya da uygulama olarak değerlendirilmemelidir. Bir süreç olan kamu politikaları kararların ve amaca içkin uygulamaların toplamıdır. Kamu politikası yapım süreçleri sıradan atılmış adımların sabit bir bütünü değil, politikadan politikaya değişkenlik gösterebilen bir silsiledir.
- Kamu politikaları adına alınacak kararlar olumlu olabileceği gibi olumsuzda olabilmektedir. Dahası zaman zaman nötr duruş da kamu politikası olarak değerlendirilebilmektedir. Bundan ötürü idarenin yaptığı, yapmadığı ya da yapmayı ya da yapmamayı dile getirdiği tüm kararlar süreç dahilindedir.
- Kamu politikaları paydaşlara sahiptir dolayısıyla kamu politikaları çok aktörlüdür. Politika ağ bağları, politika toplulukları ya da politika alt sistemleri olarak nitelenen çerçevelerde birden fazla aktör bulunur ve bu aktörler arası etkileşimle politikalar ortaya çıkar.
 - Aktörler tarafından ortaya konan talepler üzerinden hareket eden kamu politikaları, birbirlerinden farklı aktörlerin talepleri doğrultusunda süreci geliştirir. Modern demokrasilerde talep çoğunlukla tabandan yani halktan gelmektedir.
 - Zorlayıcı, bağlayıcı ve kısıtlayıcı bir karakterde olan kamu politikaları sürece dahil olan ya da olmayan tüm aktörleri kapsar.

AB tarihsel gelişim seyri içerisinde kendi kurallarını ve kriterlerini yaratmayı başarmış bir Birlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira başta kurucu antlaşmalar olmak üzere Birlik ve üye ülkeler tarafından imzalan on binlerce sayfalık müktesebat halihazırda AB'nin kurumsal mevzuatını oluşturmaktadır. Özellikle aday ülkelerin Birlik ile üyelik sürecine dahil edilmesi için yerine getirmesi zorunlu olan ve otuz beş fasılda toplanan üyelik şartları çevre ve iklim faaliyetlerinden balıkçılığa kadar çok geniş bir yelpazede düzenlemeler içermektedir. Esas itibarıyla bu düzenlemelerin aynı zamanda AB'nin kamu politikalarını

oluşturduğu da söylenebilmektedir. AB'ye aday ülkelerin yerine getirmesi gereken, üye olduktan sonra adaylık sürecinde yerine getirilen hukuksal alt yapı ile uygulama kriterlerinin korunması beklenen başlıklardan bir tanesi de sağlık olmaktadır. 28. Fasal başlığı altında *Tüketicinin ve Sağlığın Korunması* adı altında düzenlenen fasılda şöyle denmektedir (<https://www.ab.gov.tr/93.html>):

“...bulaşıcı hastalıklar, kan ve kan bileşenleri, organ, doku ve hücre nakli, tütün mamullerinin kullanımdan doğan zararlar, elektromanyetik alanların insan sağlığına etkileri, kanser, beslenme, akıl sağlığı gibi alanları kapsamaktadır...”

Öte yandan aday bir ülke olan Türkiye'nin AB ile müzakerelerini yürüten Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'nun verdiği bilgiye göre AB'de sağlık politikalarının genel çerçevesi şu şekildedir (<https://www.avrupa.info.tr/tr/herseyin-basi-saglik-45>):

AB vatandaşları, sağlık ile ilgili giderek büyüyen sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Nüfusun yaşlanmasıyla birlikte ortaya çıkan demografik eğilimler hastalık şekillerini değiştirip AB sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliği üzerinde baskı oluştururken, iklim değişikliği de yeni bulaşıcı hastalık şekillerini beraberinde getirmektedir. Buna ek olarak salgınlar ve büyük ölçekli fiziksel ve biyolojik vakalar da sağlık üzerinde önemli tehditler oluşturma potansiyeline sahiptir. AT Sağlık Politikasının stratejik amacı sağlığın korunmasını teşvik etmek, vatandaşları tehlikelerden korumak ve sağlık sistemlerinin sürdürülebilirliğini desteklemektir. Bu sebeple AB sağlık politikası, sağlığı yaşam boyunca desteklemek üzere tasarlanmış olup sağlık sorunlarını ve engelleri genç yaşlarda önlemeye çalışmakta ve sağlık konusunda sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan adaletsizliklerle mücadele etmektedir. Buna aşağıda belirtilen hususlar dahildir:

- Bilimsel risk değerlendirme, salgın hastalıklara ve biyolojik terörizme karşı hazırlıklı bulunma ve müdahale yoluyla emniyeti ve güvenliği geliştirme ve vatandaşları sağlık tehditlerine karşı korumak, belirli hastalık ve koşullardan kaynaklanan risklerle başa çıkma stratejileri gibi kavramları kullanarak emniyeti ve güvenliği artırmak,
- Kötü beslenme, fiziksel aktivite, alkol, uyuşturucu ve tütün tüketimi, çevresel riskler gibi hususları da kapsayan kilit konuları ele alarak sağlıklı yaşamı destekleyen eylemleri teşvik etmek ve zararlı davranışları azaltmak,
- Nakil hususları da dahil olmak üzere kan, doku, hücre ve organlar üzerinde çalışma yapma ve bireysel bakım, palyatif bakım ve belirli hastalıkların tedavisi üzerine odaklanmak.”

Yukarıda özetle verilmeye çalışılan AB sağlık müktesebatında da görüleceği üzere salgın hastalıklar üzerinde özellikle durulmaktadır. Zira AB'nin sağlık alanını oluşturan sağlık problemleri sıralanırken görüleceği üzere, bulaşıcı hastalıklar ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan iklim değişikliğinin yeni bulaşıcı hastalıklar getirdiği vurgulandıktan sonra salgınların büyük tehditler oluşturma potansiyeline sahip olduğu ifade edilmektedir. AB'nin salgın hastalıklar ve biyolojik terörizm başta olmak üzere pek çok sağlık sorununa karşı hazırlıklı bulunduğunu, vatandaşların sağlık tehditlerine karşı korunduğunu ve bu vesileyle emniyetin ve güvenliğin artırıldığı dile getirilmektedir.

COVID-19 SALGINININ ORTASINDAKİ AVRUPA BİRLİĞİ

Covid-19 ya da şu günlerde daha sıklıkla duyulan adı ile koronavirüs, 2019'un Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktı. Başlangıçta ülkelerin çok da fazla dikkatini çekmeyen virüsün, sınırlı kalabileceği düşünülen bir etki yaratarak ortadan kaybolacağı düşünülürdü. Ancak genel olarak Şubat 2020'den itibaren virüsün yayılma ve bulaşma hızındaki gücü anlaşılmaya başlandı ve önce bireysel düzeyde başlayan korunma yöntemlerini ülkeler, vaka ve ölü sayılarında izlenmeye başlanan artış ile genişletmek zorunda kaldı. Covid-19, 2020'nin Mart ortaları ve Nisan başlarında özellikle İtalya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) binlerce insanın ölümüne neden oldu.

Covid 19, AB'nin içinde bulunduğu gerçekliğin tüm dünyanın gözlerinin önüne serilmesine vesile olan bir salgın olarak kuşkusuz AB tarihindeki yerini şimdiden almıştır. AB ülkeleri, gerek salgının yayılımının önlenmesi gerekse de salgınla mücadele sürecinde zafiyet içeren kararlar almış ve bu kararlar neticesinde salgının olumsuz seyrine de neden olmuştur. Öncelikle AB, böylesi bir büyük salgına hiç de hazırlıklı olmadığını gösterdiği gibi sağlık kurumlarının ciddi problemlere sahip olduğunu da âdeta ilan etmiştir. Bu süreçte AB'nin sağlık kurumu ile ilgili önemli aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Bu aksaklıklar arasında öne çıkanlar şöyle olmuştur:

- AB ülkelerinde hastane sayısı yetersizdir.
- AB ülkelerinde özellikle yoğun bakım yatak sayısı yetersizdir.
- AB ülkelerinde tıbbi ekipman açığı hayati boyuttadır.
- AB'nin kurumsal olarak herhangi bir sağlık politikası bulunmamaktadır.
- AB kriz yönetiminde oldukça başarısızdır.
- AB ülkeleri bir birlik olarak hareket etme becerisine sahip değildir.
- AB, salgınla mücadelede üye ülkeleri kendi kaderini yaşamaya terk etmiştir.

Covid 19, insanlık tarihinin bugüne kadar tanık olduğu salgınlardan biriydi belki ama etkisi ve özellikle içinde bulunulan yüzyılın sahip olduğu teknolojik ve ulaşım imkanları nedeniyle yayılımı açısından tarihte rastlanılan diğer salgınlardan farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Başka bir ifadeyle, Covid-19 tarihteki yerini binlerce insanın ölümüne neden olan salgın olarak almaktan ziyade dünyanın akışına müdahale eden, toplumların kaderini değiştiren, taşlarını yerinden oynatan ve kralın çıplak olduğunu gösteren bir virüsün adı oldu. Dolayısıyla artık bir salgın olmanın ötesinde, siyasal, toplumsal, ekonomik ve diplomatik yeni bir dönemin başlamasında da büyük bir etkiye sahip oldu. Ülkeler, her açıdan sahip oldukları gücü gösterme mücadelesine giriştiği gibi gelecekte de yaşanacak sorunların çözümüne odaklanmak zorunda kaldılar. Zira üretimin neredeyse durması, işsizliğin tarihi rekorlarını test etmesi vb. şekilde iktisadi problemler, virüs sonrası dünyada karşılaşılabilecekler arasında öne çıkanlardı.

Günümüzde Rusya'nın egemen demokrasi kavramsallaştırması ve bu temelde belirlediği politikaları, Covid-19 ile mücadele etmeye çalışan Avrupa'nın bu zor günleri kapsamında yeniden tartışılmaya çalışılmaktadır. AB'nin geleceği ya da AB'nin artık dağıldığı iddiaları yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Nitekim bu hummalı virüsle mücadele günlerinde, AB'yi oluşturan her devlet, kendi politikasını

belirlemekte ve mevcut koşullarını göz önünde bulundurarak stratejiler geliştirmektedir. Kuşkusuz virüs sonrası dönemde de salgının yarattığı olumsuz koşulların ortadan kaldırılması adına da benzer şekilde ülke içerisinde neler olup bittiğini temele alan siyasal ve iktisadi paketler hazırlanması beklenmektedir. Keza bilindiği üzere salgının etkileri ve sonuçları açısından Almanya ve İtalya'yı karşılaştırabilmek oldukça zor görünmektedir.

Covid-19, kuşkusuz temel birtakım iktisadi buhranlar yaratacaktı ve bunlar, çok da tahmin edilmesi zor olmayan sonuçlardı. Tahmin edilemeyen ya da belki de görülemeyen, Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı "Birlik" olma ve "Birlik" halinde hareket etme noktasında gösterdiği başarısızlık oldu. Gerçekten de tabiri caizse Avrupa'yı kasıp kavuran Covid-19 karşısında AB'yi oluşturan ülkeler, âdeta böyle bir Birlik yokmuşçasına hareket etti. Bugüne kadar oldukça katı bir şekilde Birlik politikalarını ve sınırlarını öven ve Birlik üyesi olmanın başlı başına her sorunun güvencesi olduğunu öne süren ülkelerin hemen hepsi, bu salgın karşısında son derece bağımsız, birbirinden habersiz ve birbirine destek ve yardım noktasında son derece isteksiz bir tablo ortaya koydu. Özellikle İtalya ve İspanya'nın her geçen gün artan çaresizliği karşısında AB, İtalya'yı kendi kaderine terk etmekten ve gerekli tedbirleri zamanında almadığı gerekçeleri ile suçlamaktan başka bir şey yapmadı ya da yapamadı. AB üyesi her ülke, âdeta kendi kaderi ile kendi olanakları ve mücadele kabiliyeti ile baş başa kaldı.

AB, belki de en çok bu salgın esnasında atması gereken ya da en azından beklenen adımları atmadı ya da atamadı. "Birlik" olma ya da "Birlik" şeklinde hareket etme temel beklentisini karşılamaktan çok uzağa düştü. Dolayısıyla artık siyasal açıdan devlet ve egemenlik ilişkisi, her ülkenin kendi geleceğini tayin etme noktasında muktedirliği tartışmaları yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandı. Rusya ve egemen demokrasi de bu sürecin en çok tartışılması ve bir kez daha incelenmesi gereken konularının başında yerini aldı aynı zamanda. Fikri doğuşu itibarıyla 2005'e kadar gidebileceğimiz egemen demokrasi, bilindiği üzere Rusya'nın yeni devlet ideolojisi olarak belirlenmiştir. Vladislav Surkov'un kuramsal çerçevesini çizmeye çalıştığı egemen demokrasi kavramsallaştırmasında, devletin egemenliğinin hiçbir şekilde hiçbir başka güçle ve ne adına olursa olsun paylaşamayacağı ve egemenliğin, her şeyin önünde olduğu ve yine egemenlik adına her şeyin feda edilebileceği düşüncesi öne çıkmaktadır² (Surkov, 2006; Surkov, 2008). Bu çerçevede, virüsle mücadele noktasında AB'de yaşanan gelişmelere ve Birlik üyesi ülkelerin yetkililerinden gelen açıklamalara bakılacak olursa AB'nin ilerleyen dönemde büyük yara alacağını ve hatta Birlik'ten kopmaların da dahi yaşanabileceği -en azından İngiltere örneğinde görülen Birlik'ten çıkma süreçlerinin hızlanabileceğini- söyleyebilmek mümkündür. Zira şimdiye dek yaşanan süreçte AB'de yaşanan gelişmeler ve Birlik üyesi ülkelerin yetkililerinden gelen açıklamalar şu şekildedir:³

- Schengen Antlaşması fiilen yürürlükten kalkmış ülkeler sınırlarını üye ülkelere kapatmıştır,
- Serbest dolaşım durduğu için ülkeler ihtiyacı olan hizmet ve ürün tedarikinde sıkıntıya düşmüştür,
- İtalya, İspanya, Portekiz ve Fransa'nın yardım talepleri Almanya ve Hollanda'nın engeline takıldı,
- Hollanda hatasından dolayı Fransa'dan özür diledi,

² Ayrıca bkz. Vladislav Surkov, "Geleceğin Millileştirilmesi", Erişim adresi:

http://www.ereading.me/bookreader.php/73463/Suverennaya_demokratiya__ot_idei_k_doktrine._Sbornik_stateii.html#note_1

³ Bkz. Yener Güneş, "AB'yi bol 'exit'li günler bekliyor", 5 Nisan 2020, Erişim adresi:

<https://www.aydinlik.com.tr/haber/ab-yi-bol-exit-li-gunler-bekliyor-204714-6>, Erişim tarihi: 23.04.2020.

- AB kurumsal olarak virüsle mücadeleye kayıtsız kaldı, üye ülkeler birlikten neredeyse hiçbir yardım göremedi,
- İtalya Başbakanı Giuseppe Conte, “Güçlü bir Avrupalılık ruhuyla, AB’nin bu durumun üstesinden gelmesini, gerçekten umut ediyorum” diyerek AB’nin krizi aşamaması durumunda Avrupa’da aşırı sağ partilerin yükselişe geçeceğine dikkat çekti. Başbakan’ın temkinli açıklamalarına rağmen halk AB’den gelmeyen yardımların Rusya, Çin, Vietnam, Türkiye ve Küba gibi ülkelere geldiğini dillendirerek AB’ye adeta öfke kustu. Zira İtalya’daki pek çok AB bayrağını gönderden indirerek yerine Çin ve Rusya gibi ülkelerin bayrağını göndere çeken vatandaşlar, İtalyan milli marşı eşliğinde AB bayraklarını yakarak “biz kendimizi kurtarıyoruz” sloganlarını attı,
- İspanya Başbakanı Pedro Sanchez, resmi Twitter hesabından yaptığı paylaşımda, Avrupa’nın geleceğinin tehlikede olduğuna vurgu yaptı: “Avrupa projesinin geleceği tehlikede. Koordinasyonlu ve sağlam bir AB ile bireysellik arasında seçim yapıyoruz.” dedi,
- Portekiz Başbakanı Antonio Costa, Hollanda Maliye Bakanı Wopke Hoekstra’ya Twitter hesabından yanıt verdi, “Eğer, AB hayatta kalmak istiyorsa hiçbir ülkenin, siyasetçinin şu anda yaşadığımız türden bir salgına bu türden bir cevap vermesi kabul edilemez. Herhangi bir AB ülkesi, virüs sorununu diğer ülkeler yalnız bırakarak çözmeyi düşünüyorsa çok yanılır. Yeni tip koronavirüsün sınırları yoktur. Ortak bir meydan okumaya birlikte cevap verme kabiliyetine sahip değilsek; bunu anlamadıysak, birbirimize saygımız yoksa hiç kimse AB’nin ne olduğu üzerine hiçbir şey anlamamış demektir.” dedi,
- Fransa Avrupa İşleri Bakanı Amelie de Montchalin, “Eğer Avrupa sadece işler iyiyken tek bir Pazar olacaksa, o zaman bunun bir anlamı yok.” ifadelerini kullandı,
- Her fırsatta, “Avrupa bizi yalnız bıraktı” sözlerini kullanan Avusturya Başbakan’ı Sebastian Kurz “Avrupa’da ciddi bir durumda dayanışmanın işlemediğini gördük.” dedi,
- Macaristan Başbakanı Viktor Orban, AB’nin salgınla mücadelede yetersiz kaldığına ve AB’nin zayıf yanlarının bu süreçte bir kez daha ortaya çıktığına vurgu yaparak, “Biz AB üyeleriyiz. Biz güçlü bir AB istiyoruz ama AB’nin zayıflıklarının olduğunu görmemiz lazım. Bu zayıflıklar özellikle bu salgın döneminde net şekilde görüldü. Komşularımızla ve Vişegrad Grubu Ülkeleriyle (V4: Polonya, Çekya, Macaristan, Slovakya) ayrıca görüşüyoruz ama şunu görmek gerekiyor ki yardım buralardan gelmiyor. Çin’den yardım aldık ve Macaristan’ın gözlemci üyesi olduğu Türk Konseyinden Macaristan’a yardım etmelerini istedik ve aldık da. Durum şu anda bu şekilde. (...) görüyoruz ki içeriden yardım gelmiyor.” dedi,
- Yunanistan Komünist Partisi, “AB, üye ülkeleri kendi kaderlerine terk etti. AB üye ülkelerinin dayanışmasının kötü şöhreti artık en kısa ömürlü bir şakadan ibaret.” şeklinde açıklama yaptı,
- Bosna Hersek Cumhurbaşkanı “Avrupa’dan sadece virüs geliyor.” dedi,
- Sırbistan Cumhurbaşkanı “Avrupa dayanışması diye bir şey yokmuş.” şeklinde açıklama yaptı,
- Bulgaristan Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Krasimir Karakaşanov “Avrupa’da vatandaşların yararına çalışan tek kurumun pahalı Avrupa bürokrasisinin değil, ulus devletin kendisi olduğu ortaya çıktı.” ifadelerini kullandı.

Birlik üyesi ülkelerin siyasi kadrolarının yukarıda yer verilen ifadeleri ve açıklamaları, salgın döneminde her ülkenin kendi kabiliyet ve gücü ile baş başa kaldığını özetlemektedir. Üyesi oldukları AB’yi sorgulamakta ve dayanışma konusunda yaşadıkları zafiyet nedeniyle eleştirmektedirler. Birlik olarak

hareket edemediklerini, bu kaotik durumda oldukça açık bir şekilde yaşadıklarını ve gördüklerini ortaya koymaktadırlar. Liderlerin ya da yönetim kademesindeki bu isimlerin yaptıkları bu eleştiriler, oldukça önemli görünmektedir. Zira bu açıklamalar, eleştiriler ve aslında isyanlar, bu ülkelerin hem AB'ye yönelik bakışlarını ve algılamalarını değiştireceklerini hem de kendi iç siyasetlerinin bu nispette farklılaşması hususunda daha egemenlik vurgulu bir anlayışı değerlendirmeye açacaklarının işareti niteliğindedir.

SONUÇ

İnsanlık, tarih boyunca farklı dönemlerde kırılma anları yaşamış ve bu kırılmalar yeni alanların doğması ile yeni durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu kırılmalar bazen ekonomik temelli bazen sosyal bazen de kültürel temelli olmuştur. Covid-19 salgını ile dünya ve tüm insanlık yeni bir kırılma ile karşı karşıya kalmıştır. Daha önceki salgın hastalıklar belli bir bölge veya ülke ile sınırlı kalırken; Covid-19 Antartika Kıtası hariç tüm ülkelere yayılmış, ekonomiden sosyal hayata neredeyse her şeyi durma noktasına getirerek insanların âdeta evlerine hapsolmesine neden olmuştur.

Covid-19, ekonomik ve sosyal hayatın tüm dünyada durmasına neden olup insanların evlere hapsolmesine neden olduğu gibi siyasal alanda da bazı çatlaklıkların oluşması sonucunu ortaya çıkarmıştır. AB, söz konusu çatlaklığın en belirgin şekilde hissedildiği alanların başında gelmektedir. Zira öteden beri bir Birlik olarak her şeyin üstesinden gelebileceği düşünülen, hayata dair her alanda kendi değer ve normlarını yaratmayı başarmış, bu değer ve normlarla dünyanın geri kalanının âdeta örnek aldığı AB, salgın sürecinde oldukça başarısız bir sınav vermiştir. Koordinasyon eksikliği, sağlık ekipmanlarının tedarik edilmesinde yaşanan büyük aksaklıklar vb. gibi konular AB tarafından verilen başarısız sınavın başat noktalarını oluşturmuştur. Pandemi ile birlikte tarihlerinin belki de en zor durumuna düşmüş olan AB ülkeleri, süreç içerisinde AB'den hiçbir destek görememiş âdeta kendi kaderlerini yaşamaya terk edilmiştir. Buna karşılık üye ülkeler bir yandan salgın ile mücadele ederken öte yandan AB'yi ve onun varlığını sorgulamaya da açmıştır. Bir üst çatı olarak AB'nin sorgulanmaya başlanması doğal olarak AB ülkelerinin ayrı ayrı devletler olarak kendi egemenliklerini ön plana çıkarmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, gerek AB olarak gerekse AB üyesi ülkeler olarak daha önce sıklıkla eleştirdikleri Rusya'nın her şeyi devlet egemenliği üzerinden okuma gayretine AB'ye üye ülkelerin de katılma arayışının ortaya çıkmaya başladığı görülmüştür. Nitekim bilindiği üzere, Rusya hemen başında egemen demokrasi paradigmasını ortaya atarak kendi demokrasi tanımını 2000'lerin hemen başında yapmış ve sürekli devlet egemenliğini ön planda tutarak egemenliğin hiçbir güç, otorite ya da merkez ile paylaşılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, devletin üstünde herhangi bir alanda herhangi bir gücün tanınmaması gerektiği, bu tarz oluşumların devletin gücünü zayıflatacağı sıklıkla vurgulanmış ve bu anlayışa göre politikalar belirlenmiştir. Batı tipi demokrasinin ve ona ait kurumların bir tek tipleşme yarattığı ve bu tek tipleşmenin kriz anlarında ülkelere zarar vereceği dile getirilmiştir. Her ülkenin birbirinden farklı tarihsel süreçleri ile sosyolojik, kültürel ve ekonomik gerçeklikleri olduğuna vurgu yapan egemen demokrasi paradigması, kamu politikalarının her ülke tarafından ayrı ayrı oluşturulması gerektiği üzerinde durmuştur.

Covid-19 salgını esnasında AB'ye üye ülkeler, AB'den hiçbir destek görememiş ve bunun üzerine gerek üye ülkelerin halkları gerekse siyasi temsilcileri tarafından AB ağır ve haklı bir eleştiriye maruz kalmıştır. İngiltere'nin ayrılması ve bazı ülkelerin de ayrılma tehditleri ile baş etmeye çalışırken böyle bir salgına

yakalanan AB, bu kez de yardımda bulunamadığı ülkelerin haklı tepkileriyle baş etmek zorunda kalmıştır. Sürecin sonunda söz konusu ülkelerin AB’den ayrılıp ayrılmayacakları görülecektir ancak gerçek olan bir şey var ki AB üyesi ülkelerin egemenlik arzusu, geçmişe oranla daha kabarık olacak ve bundan sonra kamu politikaları oluşturulurken AB’den ziyade kendi egemenliklerini ve bu egemenliğin gerektirdiği politikaları benimseme eğilimleri çok daha güçlü olacaktır.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN, A. A. (2011), ‘Türkiye’de Kamu Politikası Disiplinin Tarihsel İzleri’, içinde Filiz Kartal, (der.) Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Kamu Politikaları, (Ankara: TODAİE).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, “Herşeyin Başı Sağlık”, Erişim adresi: <https://www.avrupa.info.tr/tr/herseyin-basi-saglik-45>

BOZASLAN, B. M. (2020), “Egemen Demokrasi ve Rus Kamu Yönetimi”, (Bursa: Ekin Basım Yayın).

DYE, T. R. (1987), Understanding Public Policy, (New Jersey: Prentice-Hall Inc.).

GÜNEŞ, Y. (2020). “AB’yi bol ‘exit’li günler bekliyor”, Erişim adresi: <https://www.aydinlik.com.tr/haber/ab-yi-bol-exit-li-gunler-bekliyor-204714-6>, Erişim tarihi: 23.04.2020.

SURKOV V. (2008), “Russian Political Culture: The View From Utopia”, Russian Social Science Review 49.

SURKOV, V. (2006, March), “Suverennaja Demokratija İ Edinaja Rossija”, Strategija Rossii 3.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 28) Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Erişim adresi: <https://www.ab.gov.tr/93.html> (Güncelleme: 30.09.2019).

TURGAY, E. (2004), Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama, (Ankara: TODAİE).